

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"



יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1175

מסכת תענית ט"ז-כ"ב ♦ ביכורים א', ה' - א', ט'

בס"ד, כ"ד כסלו תשפ"ב

השבוע בגליון

- שמעון התימני או שמעון התימני
- שלושים ושבעה תנאים שהוזכרו פעם אחת
- התעניות לסוגיהן
- גזירת תענית על... ביטול תענית
- תעניות יוצאות מן הכלל

גידל ציפורן כדי שיזכה למלוק עוף קרבן

- על מה התפלל אברהם אבינו ע"ה בשעת העקידה?
- "גואל ישראל?" "גואל יצחק"!
- מתי נעקד יצחק אבינו?
- שתיית יין לכהנים בזמן הזה
- שני מועדי הגאולה

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

"מי לה' - אלי!!!"

קריאת הנצח שהשמייע המנהיג משה רבינו במדבר סיני, המדהדת ומתגלגלת ברעם אדיר מדור לדור: "מי לה' - אלי!!!"

משה רבינו ירד מהר סיני ושני לוחות הברית בידו, וירא את העם מחוללים סביב עגל הזהב אשר עשו להם. "ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר: מי לה' אלי? ויאספו אליו כל בני לוי", והם מסרו את נפשם על קדושת ה', עשו את אשר ציווה משה וטיהרו את העם מן הטומאה.

שנים חלפו, ושוב נזקקו יהודים מעטים להתגבר נגד רוח העוועים שנשבה בעם, ההתייוונות, ומסרו את נפשם למלחמת קודש. מי לה' אלי.

★ ★ ★

דף טו/א מי שענה את אברהם

על מה התפלל אברהם אבינו ע"ה בשעת העקידה?

"מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו".

משנתנו מזכירה תפילה זו, הנאמרת בתעניות ציבור. בחתימת ברכת "גואל ישראל" מוסיפים "מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם..."

אברהם אבינו ע"ה הגיע אל הר המוריה כדי לעקוד את יצחק בנו כמצוות הקב"ה ונענה. על מה נענה אברהם בעת ששהה על ההר.

עיון בכתבי רבותינו גדולי ישראל מכל הדורות מעלה דברים מופלאים.

נפתח בדברי התלמוד הירושלמי על מסכתנו (תענית פרק ב' הלכה ד').

"**גואל ישראל?**" "**גואל יצחק!**"! שאלה פשוטה מציב הירושלמי: את התפילה "מי שענה לאברהם אבינו" הורו חז"ל לומר בתעניות ציבור, בברכת "גואל ישראל" שבתפילת שמונה עשרה. ברכה זו נחתמת במילים "ברוך אתה ה' גואל ישראל". לכאורה, כשמשלבים בתפילה את "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה", ראוי לחתום ברוך... גואל יצחק", שהרי יצחק הוא שניצל בהר המוריה?

משאלת הירושלמי מבואר, כי "מי שענה" אינו מכוון לאדם שנענה בחיוב לתפילה שהתפלל, שהרי אברהם אבינו ע"ה לא התפלל כי ינצל בנו מן העקידה, אדרבה, הוא הלך בלב שלם לעשות רצון קונו. אלא "מי שענה" היינו: אותם שהקב"ה התגלה אליהם והצילם, ובמקרה העקידה התגלה הקב"ה והורה לא לשחוט את יצחק. לפיכך שואל הירושלמי, מדוע לא מסיימים "גואל יצחק".

הירושלמי משיב, כי אם לא היה יצחק נגאל, עם ישראל לא היה נוצר, משכך נכון לומר גם "גואל ישראל", שהרי ישראל נגאלו באותו מעמד [וע"ע בש"ה הקדוש פרשת וירא, תורה אור א'].

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל ב"ר חיים פנחס ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו



לעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה

בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל
נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו



לעילוי נשמת

מרת **מרים ברכה רוזנצוויג** ע"ה

ב"ר מאיר יהושע ז"ל
נלב"ע כ"ט בכסלו תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו



לעילוי נשמת

מרת **שפרה בליטנטל** ע"ה

בת הר"ר שכנא דוד ז"ל
נלב"ע כ"ח בכסלו תשמ"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידינו
הר"ר **שאוול חסדיאל** ומשפ' שיחיו - בני ברק



לעילוי נשמת

מרת **שושנה זילברשטיין** ע"ה

ב"ר משה יהודה יבדלחט"א נלב"ע ביום כ"ט בכסלו תשס"ד

תנצב"ה



נר ה'
נשמת
אדם



ביקש רחמים על בני ישראל: אפשרות נוספת כותב הירושלמי, כי "מי שענה" מתייחס לתפילה שנשא אברהם אבינו ואכן נענה: "רבי ביבי אבא בשם רבי יוחנן - אמר אברהם לפני הקב"ה: רבון העולמים! גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני היה לי מה להשיב ולומר לפניך, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו את אומר והעלהו שם לעולה? חס ושלום לא עשיתי כן, אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך. כן יהי רצון מלפניך ה' אלקי, שבשעה שיהיו בניו של יצחק בני נכנסים לידי צרה ואין להם מי (ש)ילמד עליהם סניגוריא אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא... נזכר להם עקידתו של יצחק אביהם ומתמלא עליהם רחמים". רמב"ן כותב, כי על פי דברי הירושלמי הללו, נוהגים לומר את פסוקי פרשת העקידה לפני חתימת "גואל ישראל".

יום הכיפורים - כמענה לתפילת אברהם אבינו: גם מדברי ריקנאטי (פרשת וירא) עולה, כי "מי שענה" מכוון לבקשה שביקש אברהם אבינו ע"ה ונענה עליה. כה דבריו: "דע! כי ביום הכיפורים נעקד יצחק אבינו ע"ה, ואז ביקש אברהם אבינו ע"ה שיפתחו לו שערי בינה ותשובה לכפרה לישראל באותו יום [בלא בינה אי אפשר לשוב בתשובה], והשי"ת הודה לו לתת מתנה זו לבניו, לפתוח להם שערי תשובה". לדבריו, איפוא, על הר המוריה נענה אברהם אבינו ולאור בקשתו ניתן לנו יום הכיפורים, יום תשובה וכפרה. אכן יש מדרשים בהם נאמר, כי העקידה היתה ביום הכיפורים.

מתי נעקד יצחק אבינו? לעומת דברי הריקנאטי הכותב, כי עקדת יצחק התרחשה ביום הכיפורים, קיימים מדרשים בהם נאמר, כי עקידת יצחק היתה בראש השנה (ראה מכסה לעתיק לגר"ח קנייבסקי שליט"א), וראוי לציין את דברי הכלי יקר (בראשית כ"ג) על המשך הירושלמי הנזכר (והביאו שם ממדרש רבה); בירושלמי אומר רב יודה, שאברהם אבינו התפלל: "אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחז בעונות ולהסתבך בצרות וסופן להיגאל בקרניו של איל הזה שנאמר וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן". הכלי יקר מבאר, כי כוונת הדברים שעל ידי שופר של ראש השנה יגאלו ישראל, כי השופר מעורר את האדם לתשובה ועל ידי שישובו בתשובה יזכו לגאולה העתידה.

בספרי הראשונים מובאות שיטות נוספות על אודות תפילתו של אברהם אבינו בהר המוריה, ביניהן בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת לך לך ד"ה ואמר) הכותב, כי בכל מקום בו הקים אברהם אבינו ע"ה מזבח, הוא התפלל על הדורות הבאים את התפילה המיוחדת לאותו מקום, וגם בהר המוריה, בו הקים מזבח לעקוד את יצחק, התפלל אברהם אבינו על הדורות הבאים.

תפילה על עולי הרגלים: בעל "ערוך לנר" (יבמות קכ"א, ב, ד"ה של רחלים) מביא, כי בעת שהקריב אברהם אבינו את האיל תחת בנו, הוא התפלל על עולי הרגלים שיבואו בעתיד לבית המקדש.

דף י"א/רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם וכו'...

שתיית יין לכהנים בזמן הזה

בזמן שבית המקדש עמד על תילו, כהן שבא זמנו לעבוד בבית המקדש אינו רשאי לשתות יין, שהרי מי ששתה יין אינו רשאי לעבוד בבית המקדש עד ש"ישהא לפי השכרות עד שלא יסאר משכרותו שום דבר שבעולם" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"א הלכה ה').

בסוגיינתנו מובאת מחלוקת רבי וחכמים, אם גם בזמנינו, שבית המקדש חרב, אסורים לכהנים לשתות יין. מה טעם? הראשונים מפרשים, כי בכל יום יתכן שיבנה בית המקדש ויזדקקו לכהן זה לעבודה, ואם יהא שתוי, לא יהא ראוי לעבודה.

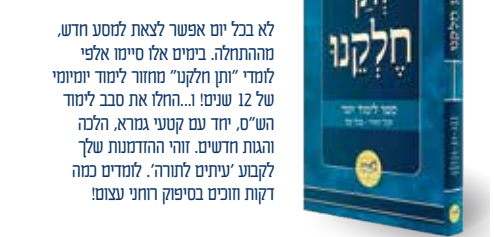
קושיה רבתי מציב בעל שאגת אריה בספרו גבורת ארי: הרי במסכת ראש השנה (יא/א) למדנו, כי נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, אם בחודש תשרי עתידים ישראל להגאל או בחודש ניסן. יהו, איפוא, לכהנים אסורים בשתייה בחודש ניסן ובחודש תשרי, אך מדוע ביתר החודשים עליהם להימנע מין? **שני מועדי הגאולה:** הוא מבאר, כי מחלוקת התנאים מתייחסת לביאת הגואל ב"עיתה". כידוע, שני מועדים יש לקץ הגאולה, האחד "בעיתה" - המועד הקבוע לקץ, והשני "אחישנה" - אם יזכו ישראל יגאלו לפני כן. מחלוקת התנאים מתייחסת לגבי הזמן הקבוע, אך אנו מצפים בכל יום ל"אחישנה", כפי שאנו אומרים ב"ג העיקרים, "בכל יום אחכה לו".

"מתי יבנה?": זאת, ועוד: הוא אומר, עלינו להבחין, בין ה"גאולה" לבין בניין בית המקדש. בירושלמי מבואר כי בית המקדש יבנה עוד בטרם תכונן מלכות בית דוד, וסדר הדברים כך הוא: בית המקדש יבנה. אחר כך יגאלו ישראל ותכונן מלכות בית דוד. רבי יהושע ורבי אליעזר לא נחלקו אלא לגבי הגאולה, אך בית המקדש יכול להבנות בכל יום [אולם אין הדבר פשוט וראה אבן שלמה להגר"א פרק י"א ובספר המפתח על הרמב"ם הלכות מלכים פרק י"א הלכה א].

להלכה נפסק כשיטת רבי, כי אין לכהנים מנועים משתיית יין. רש"י מבאר, כי אין חוששים שבית המקדש יבנה ממש ביום זה, וכן נוקטים ראשונים נוספים (ראה ראב"ד הלכות ביאת מקדש פ"א הלכה ז). אולם הרמב"ם כותב, כי כהנים היודעים את משמרת בית אבותם, באיזה שבוע הם עובדים בבית המקדש, צריכים להמנע משתיית יין בשבוע זה. רק כהן שאינו יודע את משמרתו, "מותר לשתות תמיד, שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו".

מיד עם בניין בית המקדש תבורר משמרת כל כהן: הראב"ד הבין כי כוונת הרמב"ם, שלכשיבנה בית המקדש לא יוכל כהן זה לעבוד מיד, עד שישובץ במשמרת ובין כך ובין כך יפוג יינו מעליו. על דברים אלה חולק הראב"ד בתוקף וטוען, כי מיד כשיבנה בית המקדש יבורר מי הוא כהן מיוחס ומה משמרתו של כל כהן!

סיפר הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל, רב בקהילת קהל עדת ישרון בארצות הברית, כי בערוב ימיו של רבינו הגאון רבי ישראל מאיר הכהן מראדין זכר צדיק לברכה, הוא נכנס אל ביתו הדל כדי להתברך מפיו. **הרכנתי** את ראשי וביקשתי לשמוע ברכה, אך הוא שאל: "הכהן אתה, לוי, או ישראל?". **"ישראל"**, השבתי בפליאה, ולא ירדתי לסוף דעתו. **"הפנץ חיים"** זצ"ל הוסיף ואמר: יודע אתה, אני כהן. בעזרת ה' כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, יעלו כל היהודים לירושלים. השמחה תהא רבה. עול הגויים ייפרק מעל צווארנו, כל העם יתאחד על אדמתו, והעיקר - השכינה תקדשה תשוב לשרות בבית המקדש. והיה ביום ההוא, ישעטו הכל אל עבר שערי בית המקדש, שם יעמדו שוערים ויבדקו את כל המבקשים להיכנס. לי יתנו להיכנס, אך לך, יקירי, לא יתנו להיכנס. אתה תשאר בחוץ. **עוד** אנשים רבים ייאלצו להשאר מחוץ לשערים, ובלבם תכרסם כמיהה גדולה ונוראה, לשהות בבית המקדש בשוב ה' את שיבת ציון. אך לא. הכהנים ייכנסו, וגם יעבדו את עבודות המקדש, יקריבו קרבנות לבורא עולם, ואתה עם כל הישראלים שאינם כהנים, תישאר בחוץ. **מדוע?!** **היודע** אתה מה הסיבה לכך? **ובכן**, שורשם של דברים נעוץ בתחילת דרכנו כאומה. **לפני** שלשת אלפי שנה, אבות אבותי, בני שבט לוי, הזדרזו מיד לשמע קריאתו של משה רבינו, "מי לה' אלי". אבותיך - לא הצטרפו. מני אז, זכו אבותי במעלת הכהונה. **השומע** אתה, בחורי? **מפני** מה אני מספר לך כל זאת? לפי שלכל יהודי נקרים רגעים מיוחדים בחייו, בהם הוא שומע קול פנימי המפעם בו ומהדהד בקרבו, "מי לה' אלי", לבוא ולהצטרף לדבר שבקדושה, לסייע, להשתתף,



לא בכל יום אפשר לצאת למוסע חדש, מההתחלה. בימים אלו סיימו אלפי לומדי "ותן חלקנו" מחזור לימוד יומיומי של 12 שנים!... החלו את סבב לימוד הש"ס יחד עם קטעי גמרא, הלכה והגות חדשים. זוהי ההזדמנות שלך לקבוע עיתים לחזרה לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רחוקי חצי עשור!

קבע עיתים ללימוד <3029 עכשיו>

חודש ראשון התנסות חינם



להיות חלק מדבר קדוש שצריך להתמסר עבורו, להתאמץ, לטרוח. ביום מן הימים, כשקריאה שכזו תצא מתוךך אלך - ידידי הצעיר! חושה - אל תעמוד! אל תשוב על השגיאה ההיא. רוץ מיד לקול הקריאה, ממש את הכוחות המפעעים כך בו ברגע, לקדש את שמו יתברך, למלא את ייעודך על אדמות כיציר כפיו של הקב"ה, בן לעם סגולה. **רוץ לקול הקריאה!**

★ ★ ★

בימי החנוכה, הדברים מקבלים משנה תוקף. אין הדברים מכוונים לכך שעלינו ליטול חרב ורומח, אלא... דף גמרא.

אמר פעם אחד מגדולי ישראל, כי למות על קידוש ה' - דבר גדול ונורא הוא. אך לא פחות מכך נעלה - לחיות על קידוש ה'.

בימינו הדברים קונים חזות מרהיבה, עת רבבות יהודים העמלים לפרנסתם, גוזרים מיום עבודתם, מחוררים אותם, כדי לפנות זמן ללימוד התורה, כמו גם יהודים המסיימים את יום עבודתם רווי העמל ומשתתפים בשיעור תורה. הרי הם מקדשים את שמו יתברך, במסירות נפשם למען התורה וקונים לעצמם חיי נצח.

זהו מאבק יום-יומי, בו מנצחים רבבות יהודים בקרב לא פשוט, ומגרונם של רבבות יהודים אלה עולה הקריאה, "מי לה' אלי". כל איש אשר חפצה נפשו להתענג על זיו התורה, ליהנות מצופה, להצטרף אל הלגיון האדיר שקבע עצמו במסמרות של אהבה לתורתנו הקדושה - מוזמן. כעת!

לבירור על שיעור הדף היומי הקרוב לאיזור מגוריך, או להקמת שיעור הדף היומי, הנך מוזמן לפנות למוקד **מאורות הדף היומי: 03-5775333**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

הגרא"מ שך זצ"ל (באבי עזרי על הרמב"ם שם) מבאר את הרמב"ם, כי אין כוונתו כפי שהבינו הראב"ד, אלא בסיס האיסור לשתות יין הוא מפני שהאיסור נותר בתקפו מעת שבת המקדש היה על תילו. דוגמה לדבר מצינו בדברי בעלי התוספות (פסחים נ/א) וראשונים נוספים שכתבו, כי איסור המלאכה בערב פסח אחר חצות, הוא מפני שבזמן שבת המקדש היה קיים, היה אסור לעשות מלאכה מפני שבעת זו הקריבו קרבן פסח ואיסור זה נותר לעולם, אף על פי שבזמננו בטל טעם זה. משכך, כהן הראוי לעבודה, אסור בשתיית יין בזמן הראוי לעבודתו. הדין היה נותן כי כהן שאינו יודע מתי זמן עבודתו - לא יאה רשאי לשתות יין כל השנה. ברם, היא הנותנת, גם בזמן שבת המקדש עומד על תילו, כהן שאינו יודע מהי משמרתו, אינו רשאי לעבוד בבית המקדש... אין לו, איפוא, עילה להמנע משתיית יין. רק כהן הראוי לעבודה ברגע זה צריך להמנע משתיית יין.

גידל ציפורן כדי שיזכה למלוק עוף קרבן: מעניין לציין, כי בספרי הגאונים מסופר על "רב חנינא גאון זכר אדונינו לברכה" שהיה כהן וידע את משמרת בית אבותיו בבית המקדש וכל ימיו היה מגדל את ציפורן בהן ידו, בה מבצעים הכהנים את מליקת העופות, מתוך ציפייה דרוכה לבניין בית המקדש באמרו "מהרה יבנה בית המקדש ומבעי [יצטרך] כהן הראוי למליקה" (אוצר הגאונים תענית, סי' ס"א, וסנהדרין סי' ש"ב).

דף יט/א שמעון התימני אומר

שמעון התימני או שמעון התימני

"שמעון התימני אומר": גמרתנו מביאה את דעתו של התנא "שמעון התימני". רש"י על אתר מפרש כי "מְתִמְנָה היה". תמנה היא עיר בארץ ישראל, המוזכרת רבות בתנ"ך, ושמעון נמנה על בניה. מכאן שיש לקרוא שמעון התימני. ברם, מהר"י מעמדין כותב בספרו לחם שמים: "אנחנו קוראים התימני", לאמר, תנא זה נולד במדינת תימן [אף מדינה זו מובאת בחומש - "חושם מארץ התימני" סוף וישלח]. (מובא בסדר הדורות, סדר תנאים ואמוראים, ערך שמעון התימני).

עיון בכתבי יד עתיקים מעלה, כי יש שניקדו התימני ויש שניקדו התימני. אגב, היו תנאים נוספים שלא התגוררו בארץ ישראל, למשל, "נחום המדי" שנקרא כן על שם היותו בן מדינת מדי הרחוקה (ראה מילי דאבות, עמודים צ"ב-צ"ג).

הכרעה מעניינת בשאלה זו מוצא רבי ראובן מרגליות.

שלושים ושבעה תנאים שהוזכרו פעם אחת: הרמב"ם (בסוף הקדמתו לפירוש המשנה) מונה את שמותיהם של שלושים ושבעה תנאים המוזכרים במשנה פעם אחת בלבד. ראשונים ואחרונים רבים עסקו בכך, אחר שמצאו כי יש משלושים ושבעה תנאים אלה שהוזכרו יותר מפעם אחת, ומאידך יש תנאים שנזכרו פעם אחת בלבד והרמב"ם אינו מצייןם. הדברים הגיעו לידי כך, שבעל חוות יאיר (שו"ת חוט השני, סימן י"ט) כותב, כי מכאן יש לדעת שאפילו מזכרונם של גדולים שבגדולים עלולות ידיעות להשט.

ברם, האחרונים האריכו ליישב את ההשגות על הרמב"ם ולהעמיד את דבריו על תילם ואנו נתמקד באחד משלושים ושבעת התנאים שמנה הרמב"ם, הלא הוא שמעון התימני, שלפי דברי הרמב"ם נזכר פעם אחת בלבד במשנה, במסכת יבמות, סוף פרק רביעי (ט/א), אך למרבה הפליאה הן גם במסכתנו מוזכר שמו ואף במסכת ידים (פרק ג' משנה א!); והתמיהה המתבקשת היא, מדוע מנאו הרמב"ם בין התנאים המוזכרים במשנה פעם אחת בלבד.

שני שמעון התימני: התשובה לכך פשוטה ביותר - שני שמעון התימני היו, האחד הוא שמעון התימני והשני הוא שמעון התימני; במסכת יבמות מדובר בשמעון התימני, הוא אכן מוזכר פעם אחת בלבד. ואילו במסכתנו ובמסכת ידים, מדובר בשמעון התימני.

אין זו השערה בעלמא. בכתב יד קדום של המשניות הגירסה במסכתנו ובמסכת ידים היא "שמעון התבני" (ראה שינויי נוסחאות במשניות ע"ג פירושים כאן בתענית, וראה תוי"ט בשם הר"ש בידים שם). פשר הדבר, כי העיר תמנה שבארץ ישראל כונתה גם "תבנה", כפי שהוכח על ידי חוקרי עתיקות (ראה שינויי שם). רק ביבמות מדובר בשמעון התימני, וזהו שכתב הרמב"ם כי הוא נזכר במשנה פעם אחת בלבד (מרגליות הים על מסכת סנהדרין ז/ב).

התעניות לסוגיהן

לאחר שלשה שבועות של לימוד מסכת תענית, נתמקד במאמר זה בתעניות לסוגיהן. התענית היחידה הנזכרת בתורה היא צום יום הכיפורים. כפי שנוכח להלן, תענית זו אינה דומה לכל תענית אחרת. מהותו של יום הכיפורים אינה תענית, אלא קבעה תורה יום זה לסליחה ולכפרה ועיקרו של היום מכפר על העוונות.

תעניות שונות נקבעו במהלך השנים. מהן עוד בתקופת הנביאים, אחר כך בתקופת התנאים וגם אחר סדר חתימת התלמוד התווספו מנהגי תעניות שונים.

תעניות החורבן: התעניות על החורבנות והצרות שאירעו לעמנו בג' בתשרי, י' בטבת, י"ז בתמוז ותשעה באב, נקבעו בתקופה בה נחרבו בתי המקדשות. על מהותן של תעניות אלה כותב הרמב"ם (הלכות תעניות פ"ה הלכה א'): "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב".



**גומרים ש"ס
ב-5 דקות ליום,
זוכים בשפע גדול**

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"

מרן שר התורה מרן ראש הישיבה
הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינוך התקשר עכשיו: *3764



פנינים

דף ז'טז/א ולמה מתכסין בשקים
חטף בשק

אדם אחד קשיש, בעל יוהרה היה ונהג עצמו בסיגופים מרובים. יושב היה בתענית משבת לשבת ולובש שק על בשרו.
כשהגיע אצל רבי נפתלי מרופשיץ, התיר מעט את כותנתו, כדי שיחשף השק...
הרגיש בכך רבי נפתלי ואמר: בוא וראה כמה גדול כוחו של היצר הרע. חטף אדם זקן בתוך שקו...

דף ז'טז/א תשובה ומעשים טובים גורמים
יפשפש במעשיו שלו

כאשר היתה מגיפת דבר בבויסק, היו שהציעו כי יפשפשו במעשי הציבור. מחה בהם רבי מרדכי, רב העיר:
יפשפש כל אדם במעשי עצמו, ולא במעשי אחרים...

דף כד/א דבשני דרב יהודה כל תנוי
"בבא קמא שונה לגמרי"

רבי אריה לייב מאלין זצ"ל, ראש ישיבת בית התלמוד, היה ידוע מבחרותו כמי שנפשו נקשרה בנפש "בבא קמא", תדיר היה ממשמש בה וחוזר וממשמש בה.
פעם פגשו רבי אהרן קוטלר ושאלו במה הוא עוסק.
- **בבבא קמא**, השיב ר' לייב.
- **שוב** בבבא קמא? תמה, והלא בשנה שעברה, ולפני שנתיים ושלש כבר למדה?
- **אח!** מחה ר' לייב כשפניו זורחות, בבא קמא של השנה אין זו כלל הבבא קמא של השנה שעברה, זוהי בבא קמא אחרת לגמרי...

תענית להנצל מצרה: מלבד תעניות אלו, מצווה מדברי סופרים להתענות כדי להנצל מצרה המתרגשת לבוא. הרמב"ם (שם פ"א הלכה ד') מסביר, כי קיימת מצווה מן התורה לזעוק בתפילה ולהריע בחצוצרות על צרה המתרגשת לבוא, ומדברי סופרים הוסיפו כי יש גם להתענות.

בתנ"ך כבר נזכר במקומות אחדים, כי בני ישראל גזרו תעניות כשאוייביהם קמו עליהם, כגון, במלחמת פלישתים (שמואל א' ו', ושם יד/כד), ובימי מרדכי ואסתר (אסתר ד/טו), ועוד רבות כיוצא בזה. תעניות אלו מגדיר הרמב"ם (הלכות תעניות פרק א הלכה ב') בלשונו: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". כל התעניות שבהן גדושה מסכתנו, הן מסוג זה; עצירת גשמים, חרב, שדפון, ירקון, חיות רעות ועוד.

גזירת תענית על... ביטול תענית: ראוי לציין כי לא רק על צרה גשמית מתענים, אלא גם אם נגזר על ישראל לבטל מצווה, ואפילו "מצווה קלה" - כותב הרמב"ם (שם, פרק ב' הלכה ג'), יש לגזור תענית כי זו שעת השמד. בעל צפנת פענח מוכיח ממסכתנו (ח/ב), כי גם אם גזרו על ישראל כי אינם רשאים להתענות, יש לקבוע תענית על כך ולקבל על עצמם לממשה כאשר תבטל הגזירה (ראה המועדים בהלכה, עמ' ת"ד).

לסוג תעניות אלו שייכת תענית חלום, הבאה לבטל את העתיד הקודר שנראה לאדם בחלומו. הרמב"ם כותב (שם פ"א), כי כל יחיד חייב להתענות על צרה המתרגשת ובאה עליו. עיקרן של התעניות הללו הוא שהמתענה יפשפש במעשיו ויבדוק במה עליו לשפר את דרכיו (רמב"ם שם פ"א).

אחר חתימת התלמוד נהגו תעניות שונות להתעוררות בתשובה.

תענית בה"ב: במשניות, בתלמוד ובדברי חז"ל אין בנמצא תקנת תעניות נוספות למטרה זו, אך בתקופות מאוחרות יותר תוקנו באשכנז צומות "שני וחמישי ושני" [שלשה ימי תענית; יום שני, יום חמישי שלאחריו ושוב ביום שני] בשבוע שאחר פסח וסוכות, ומטרתם לחזור בתשובה מחטאים שאפשר שחטאו בהם בימי המועדים (טור אור"ח סימן תצ"ב). [אמנם, לדעת המרדכי, סימן תרכ"ט, צומות בה"ב לאחר סוכות נתקנו עבור הגשמים ואחר פסח על בריאות הגוף].

בעבר נהגו הכל לצום "שני וחמישי ושני", עד כדי כך שלפני כארבע מאות שנים מעיד רבי דוד הלוי סגל בעל ה"ט"ז (אור"ח סימן תקס"ו ס"ק ג'), כי "מיעוט הם אותם שאינם מתענים". עם הזדורות נתמעטו המתענים ובחלק מקהילות האשכנזים אף אין אומרים את הסליחות שנתקנו לימים אלה. תעניות נוספות לחזרה בתשובה נהגו בערב ראש השנה (טור סימן תקפ"א ע"פ המדרש) וביום הראשון של סליחות (טור שם) והיו גם שנהגו להתענות בעשרת ימי תשובה (רמ"א שם) ואפילו בארבעים הימים שלפני יום הכיפורים (רמ"א ומגן אברהם סימן תקס"ח). תעניות "שובבי"ם-ת"ת" אף הן תענית לשם תשובה, ובהן נעסוק בנפרד בעתיד א"ה. כמו כן תענית חתן וכלה ביום חופתם (רמ"א אבן העזר סימן ס"א) באה לשם חזרה בתשובה.
צום יום כיפור קטן: לפני כארבע מאות שנה תיקן רבי משה קורדובירו, בעל תומר דבורה את צום "יום כיפור קטן" (ראה פרי חדש שם), שהתפשט בעיקר בקהילות אשכנז. רבי יעקב מעמדין כותב בסידורו, כי "חדשים מקרוב באו, נהגו להתענות ערב ראש חודש וקוראין אותו יום כיפור קטן והוא ידוע ונתפשט ברבים, וטוב הדבר ביחוד להזהיר העם המתלכלכים כל היום, כדי לשטפם מטינופם". גם הנכשל בחטא צריך להתענות כדי שיכופר לו. הראשון שכתב זאת והאריך בפירוט מניין הסיגופים ודרגותיהם הוא הרוקח, וממנו הועתק לספרי מוסר אחרים, עד כדי כך שבעל הנודע ביהודה (שו"ת, מהדורה קמא אור"ח סימן ל"ה) נזקק להבהיר להמון העם, כי אין התענית העיקר אלא עזיבת החטא והוידוי!... [ועיין בחיי אדם כלל קל"ב סעיף ב' והביאו הביאור הלכה סימן תקע"א].

בראשונים נזכרו תעניות נוספות המכונות "תענית צדיקים" והובאו בשולחן ערוך (סימן תק"פ), גם הן על מאורעות טרגיים שאירעו בעבר, כגון מיתת עשרת הרוגי מלכות, פטירת משה רבינו, מות בני אהרן וכדומה [וע"ש במגן אברהם בפתיחת הסימן, וראה בספר עמק ברכה תענית אות ג' עמוד קל"א מש"כ בביאור דברי הבה"ג]. יש הנוהגים להתענות ביום שישי פרשת חוקת על שריפת "עשרים קרונות מלאים ספרים" בצרפת (משנ"ב שם ס"ק טז), וכן בכ" בסיון לזכר צרות ת"ח ות"ט (ראה שם במשנ"ב שנהגו כן בכל מלכות פולין). תענית נוספת של אבלות היא ביום יארצייט, יום פטירת אב ואם (שו"ע אור"ח סי' תקס"ח).

תעניות יוצאות מן הכלל: קיימות שתי תעניות יוצאות מן הכלל: תענית אסתר, הבאה לזכר לתענית שהתענו בימי מרדכי ואסתר, שהיא קלה בחומריתה מארבע תעניות החורבן (עיין שו"ע אור"ח סימן תרפ"ו סעיף ב' ברמ"א), ולא נזכרה בחז"ל במפורש, אך כל הראשונים מציינים אותה (ראה רא"ש מגילה סימן א'). היא אינה מפני צרה או מפני אבלות, וגם לא נוסדה לשם חזרה בתשובה, אלא זכר לתענית שהיתה אז, ועיקרה, שאנו מבקשים כי כשם שהתענו אז היהודים עם מרדכי ואסתר ושמעו ה' תפילתם, כך ישמע ה' תפילתנו. תענית בכורים בערב פסח אף היא יוצאת מן הכלל; היא באה לזכר לנס שניצלו הבכורים ממכת בכורות (טור סי' ת"ע בשם מסכת סופרים).

לעילוי נשמת

החבר **מרדכי לנגה** ז"ל

בן החבר משה מיכאל ז"ל
נלב"ע כ"ז בכסלו תשמ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת לנגה ורוטנברג שיחיו

לעילוי נשמת הרה"ח

ר' **עקיבא גור (גרשטנקורן)** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע כ"ז בכסלו תשנ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה הנכבדה שיחיו

לעילוי נשמת

אבי מורי **צבי שנטר** ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל

נלב"ע ביום כ"ח בכסלו תשס"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר **אריה ישראל שנטר** שיחיו - חיפה

לעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה בת ר' פנחס שתול ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ר' דוד ויהודית יפה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

